

ใบความรู้ที่ ๑ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑-๒ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์
รายวิชา ศิลปะ รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สิ่งแวดล้อม คือ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมมนุษย์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. สิ่งแวดล้อมที่ธรรมชาติสร้างขึ้น ได้แก่ ภูเขา ก้อนหิน ดอกไม้ น้ำตก

๒. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารบ้านเรือน ถนน สวนสาธารณะ โบราณสถาน

โดยสิ่งแวดล้อมจะส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ และเป็นสิ่งนำไปเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ รวมทั้งการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ซึ่งหากสังเกตและพิจารณาสิ่งแวดล้อมแล้ว จะพบว่าประกอบด้วยทัศนธาตุต่าง ๆ รวมเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น จุด เส้น สี รูปร่างรูปทรง น้ำหนัก พื้นที่ว่าง และพื้นผิว โดยสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ล้วนเป็นแรงบันดาลใจให้แก่มนุษย์ในการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ในรูปแบบต่าง ๆ

ทัศนศิลป์ คือ ผลงานศิลปะที่มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยกระบวนการหรือรูปแบบต่าง ๆ โดยสามารถรับรู้ได้ด้วยการมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพ

การแบ่งประเภทงานทัศนศิลป์

๑. จิตรกรรม

๒. ประติมากรรม

๓. สถาปัตยกรรม

๔. ภาพพิมพ์

ซึ่งการนำทัศนธาตุไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ให้ได้สวยงามนั้น ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการออกแบบทางศิลปะ โดยการออกแบบ หมายถึงการวางแผน การกำหนดขั้นตอน วิธีการ การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ เพื่อสร้างสรรค์ผลงาน และถ่ายทอดความคิด จินตนาการให้แก่ผู้ชมที่สามารถรับรู้ได้ด้วยการมองเห็น ซึ่งหลักการออกแบบจะต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ความเป็นเอกภาพ (Unity) เป็นการจัดระเบียบองค์ประกอบของทัศนธาตุให้เกิดรูปทรงที่รวมกลุ่มกัน ไม่แตกแยกออกจากกัน

๒. ความกลมกลืน (Harmony) เป็นการจัดองค์ประกอบของผลงานให้มีความรู้สึกสอดคล้อง และมีความสัมพันธ์ต่อกัน หรือเข้ากันได้เป็นอย่างดี

๓. ความสมดุล (Balance) เป็นการจัดองค์ประกอบของผลงานให้มีความเท่าเทียมกัน เสมอกัน มีน้ำหนักและแรงถ่วงทั้งด้านซ้ายขวาของผลงานที่เท่ากัน โดยอาจเป็นความสมดุลแบบสมมาตร คือภาพทั้งสองข้างเหมือนกัน หรือความสมดุลแบบอสมมาตร คือ รายละเอียดของภาพสองข้างไม่เท่ากัน แต่เป็นความเท่าทางด้านความรู้สึก

จุดประสงค์และประโยชน์ของการออกแบบสิ่งแวดล้อม ได้แก่

๑. เพื่อความสวยงาม เป็นการสร้างบรรยากาศจากสิ่งที่ไม่งามให้มีความงาม หรือทำให้มีความงามยิ่งขึ้น เช่น การจัดสวนดอกไม้ หรือสวนสาธารณะ ที่มีการตัดตกแต่งต้นไม้ต่าง ๆ โดยใช้ทัศนธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ทำให้เกิดความสวยงาม

๒. เพื่อประโยชน์ใช้สอย ในการออกแบบสิ่งแวดล้อมทางด้านสถาปัตยกรรม สร้างขึ้นเพื่อใ้มนุษย์ใช้สอยเป็นที่อยู่อาศัยและการดำรงชีวิต เช่น การสร้างและตกแต่งอาคารสถานที่ต่าง ๆ ให้มีความสวยงามและใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

๓. เพื่อรักษาสีสิ่งแวดล้อม โดยการใช้การออกแบบเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมในบริเวณต่าง ๆ เช่น การปลูกแนวต้นไม้เพื่อป้องกันการรุกรานของทะเลทราย หรือการกักเซาะชายฝั่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนธาตุในสิ่งแวดล้อม และในงานทัศนศิลป์

เส้น สร้างอารมณ์และความรู้สึก

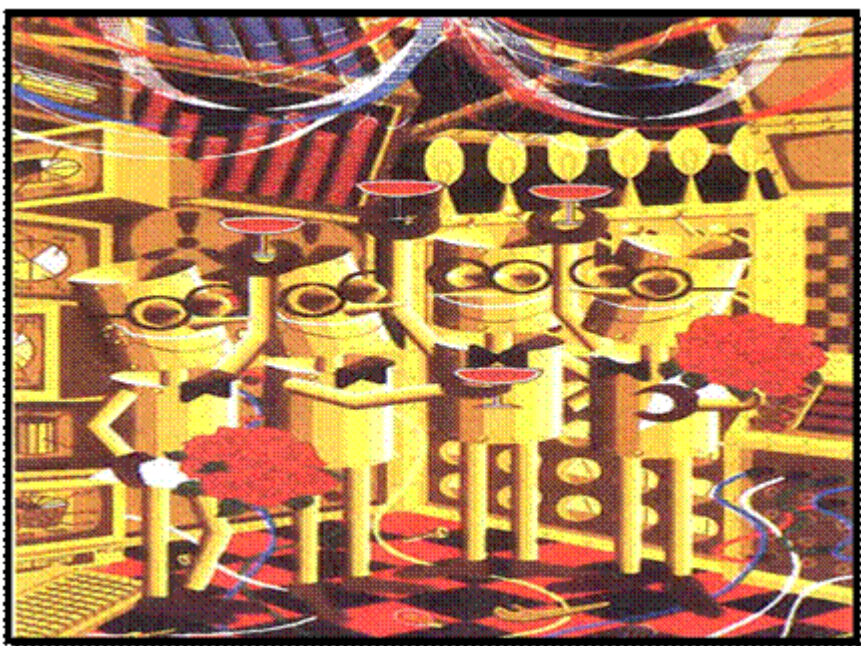
เส้น (line) หมายถึงการนำจุดมาวางเรียงต่อเนื่องกัน หรือการลากเส้นระหว่างจุดหรือการขีดเขียนเป็นรูปร่างต่าง ๆ เส้นเป็นพื้นฐานสำคัญของการวาดภาพ เพราะสามารถใช้ในการร่างภาพ เขียนรูปร่าง รูปทรง ใช้ในการแรเงา และนำมาจัดองค์ประกอบ หรือใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการประดิษฐ์สร้างสรรค์งานใดๆ ก็ได้

เนื่องจากเส้นให้ความรู้สึกต่ออารมณ์จิตใจของมนุษย์ เราจึงสามารถนำเส้นมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะที่ให้คุณค่าทางความงามและอารมณ์ความรู้สึกได้โดยง่าย

ลีลาของเส้นในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เส้นในสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้จังหวะลีลาของเส้นในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเป็นแรงบันดาลใจ และเป็นแม่แบบให้คนเรานำเส้นมาสร้างสรรค์งานศิลปะได้

ลีลาของเส้นในงานทัศนศิลป์ ที่มนุษย์นำมาจัดองค์ประกอบทำให้เกิดคุณค่าทางความงาม

น้ำหนัก หรือแสงเงา สร้างมิติและความงาม

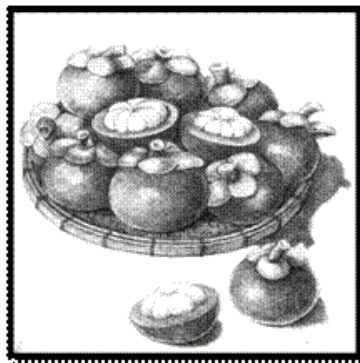
น้ำหนัก (value) หมายถึง ค่าของแสงและเงาที่ทำให้ภาพพึงปรากฏ มีน้ำหนักอ่อนแก่ และมีมิติ หรือมีความตื้นลึก ซึ่งมีผลต่ออารมณ์ และความรู้สึกของมนุษย์ แต่เดิมเรารู้จักกันแต่เรื่องของแสงเงาซึ่งเป็น ส่วนประกอบพื้นฐานของงานทัศนศิลป์

แสงเงา (light & shade) หมายถึง ลักษณะของแสงที่ส่องมากระทบวัตถุ ทำให้เกิดแสงสว่าง บริเวณที่แสงส่องมากระทบ และเกิดเงาบริเวณที่ไม่ได้รับแสงรวมทั้งเกิดเงาตกทอดของวัตถุนั้นลงบนพื้นใน

ทิศทางตรงกันข้ามกับแสง น้ำหนักและแสงเงามีคุณค่าในการสร้างภาพให้มีมิติความตื้นลึก มีระยะใกล้ไกล มีความเหมือนจริง และเกิดคุณค่าทางความงาม

ค่าน้ำหนักหรือแสงเงาในธรรมชาติ ทำให้เรามองเห็นความตื้นลึก และเกิดแรงบันดาลใจให้นำมาถ่ายทอดเป็นงานศิลปะ

งานศิลปะที่มีน้ำหนัก/แสงเงา

ที่ว่าง สร้างความงามอย่างผ่อนคลาย

ที่ว่างหรือบริเวณว่าง (space) หมายถึง ช่องว่างของภาพหรือพื้นที่ว่าง ทั้งในบริเวณล้อมรอบรูปทรง พื้นที่ระหว่างรูปทรงหรือพื้นที่ว่างภายในรูปทรง ซึ่งจะช่วย使我们มองเห็นภาพที่แลดูที่ปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย ไม่อึดอัด และมีคุณค่าทางความงาม

ภาพที่ไม่มีที่ว่างเลยอาจทำให้และดูทึบตัน ขาดมิติ ทำให้อึดอัดไม่สบายตา ไม่สบายใจและมีคุณค่าทางความงามน้อย

ช่องว่างในธรรมชาติ ที่มองดูแล้วปลอดภัย ช่องว่างในงานทัศนศิลป์ซึ่งศิลปินได้ถ่ายทอดไม่ทึบตัน และสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความงามจินตนาการเป็นงานศิลปะ

รูปร่าง – รูปทรง จากเส้นเป็นภาพ

รูปร่าง (shape) หมายถึง เส้นรอบนอกของวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ คน สัตว์ ต้นไม้ เป็นต้น มีลักษณะเป็น ๒ มิติ คือ มีความกว้าง – ยาว

รูปทรง (form) หมายถึง รูปวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ คนสัตว์ ต้นไม้ เป็นต้น มีลักษณะเป็น ๓ มิติ คือ มีความกว้าง – ยาว – หนา

รูปทรงหรือวัตถุ มีลักษณะเป็น ๓ มิติ

รูปร่างและรูปทรงเป็นส่วนประกอบที่เกิดจากการนำเส้นมาประกอบเป็นรูปภาพ ดังนั้น การฝึกใช้เส้นที่ชำนาญและแม่นยำจะนำมาสู่การเขียนภาพ รูปร่างรูปทรงได้ดี การสังเกตรูปร่างหรือเส้นรอบนอกของวัตถุ สิ่งของ จะช่วยให้เราเห็นภาพที่จะวาดได้ชัดเจน และช่วยให้ร่างภาพได้ชัดเจน

รูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏอยู่ในสิ่งแวดล้อมรอบรูปร่างและรูปทรงที่นำมาสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
สี สร้างจุดเด่นและความงาม

สี (colour) หมายถึง ลักษณะความเข้มข้นของแสงที่ส่องมากระทบนัยน์ตาของเราให้เห็นเป็นสีต่างๆ
ซึ่งจำเป็นต้องมีแสงสว่างส่องมากระทบวัตถุนั้นๆ เราจึงเห็นสีและความสวยงามได้

สี นับว่ามีความเกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์เป็นอย่างมาก และเป็นประโยชน์ในการ
สร้างงานศิลปะ สร้างจุดเด่นของภาพ และความสวยงามมีชีวิตชีวา

สีให้ความรู้สึกต่างๆ ดังนี้

สีแดง	ความร้อนแรง ความรัก ความตื่นเต้น เร้าใจ อันตราย มีอำนาจ
สีเหลือง	สว่าง เลื่อมใส ศรัทธา ความรุ่งเรือง
สีน้ำเงิน	สุภาพ จริงจัง หนักแน่น อดทน ขยัน
สีเขียว	สดชื่น มีชีวิต เจริญงอกงาม
สีส้ม	สดใส ตื่นตัวอบอุ่น

สีม่วง	ลึกลับ ปริศนา โดดเดี่ยว
สีฟ้า	กว้างขวาง นุ่มนวล ประณีต เรียบร้อย
สีน้ำตาล	เก่าแก่ หนักแน่น เจียบขรึม
สีดำ	เศร้าใจ หดหู่ ทุกข์ ลึกลับ มีด
สีขาว	บริสุทธิ์ สะอาด สุภาพ เรียบร้อย

ภาพสีสันทดอกไม้ในธรรมชาติ

ภาพทัศนศิลป์

ความงามของสีในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในธรรมชาติรอบตัวเรามีสีสันทปรากฏอยู่มากมาย เป็นแรงกระตุ้นความรู้สึกของคนเราให้สดชื่นแจ่มใส มีชีวิตชีวา หรืออาจให้ความรู้สึกเศร้าหมอง เจ็บเหงา แต่ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกแบบใด ก็เป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์สร้างงานศิลปะได้ทั้งสิ้น

ลักษณะผิว ความงามที่สัมผัสได้

ลักษณะผิว (texture) หมายถึง พื้นผิวของวัตถุที่เรามองเห็นและสัมผัสได้ และให้ความรู้สึกต่ออารมณ์จิตใจแตกต่างกัน เช่น ผิวหยาบให้ความรู้สึกกระด้าง มีมิติ ผิวขรุขระให้ความรู้สึกไม่ราบรื่น มีอุปสรรค น่าตื่นเต้น ผิวละเอียดให้ความรู้สึกนุ่มนวล กลมกลื่น อ่อนโยน ผิวมันให้ความรู้สึกโดดเด่น สะท้อนแสง ผิวด้านให้ความรู้สึกราบเรียบ สงบนิ่ง เป็นต้น

ลักษณะผิวในธรรมชาติ ในธรรมชาติที่เราประสบพบเห็นจะมีลักษณะพื้นผิวที่แตกต่างกัน เช่น ผิวหยาบของหนังช้าง ผิวขรุขระของเปลือกไม้ ผิวละเอียดของเม็ดทราย ผิวมันของใบไม้ เป็นต้น พื้นผิวในธรรมชาติเหล่านี้ เราสามารถนำมาเป็นแนวทางในการเขียนภาพ หรือนำวัสดุเหล่านี้มาสร้างสรรค์งานศิลปะได้อย่างงดงามและมีคุณค่า

ลักษณะผิวในธรรมชาติที่สามารถเห็นอยู่ทั่วไป และเร้าความสนใจให้มนุษย์นำมาสร้างงานศิลปะ

ลักษณะผิวในธรรมชาติและลักษณะผิวในงานทัศนศิลป์